

BOLALARDA O'ZARO DO'STLIK MUNOSABATLARINI SHAKLLANTIRISH, MUSTAHKAMLASH VA QAROR TOPTIRISH

Akmalova Kumushxon

Qo'qon sh. Qo'qon Universiteti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2 kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20378952>

Annotatsiya

Mazkur tezisda bolalarda o'zaro do'stlik munosabatlarini shakllantirish, mustahkamlash va qaror toptirishning psixologik-pedagogik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda bolalar jamoasida sog'lom ijtimoiy muhitni yaratish, kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish hamda emotsional-intellektual rivojlanishni qo'llab-quvvatlash masalalari tahlil qilingan.

Shuningdek, bolalarda do'stlik, hamkorlik, o'zaro hurmat, empatiya va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantirishda harakatli o'yinlar, rolli faoliyatlar, guruhli mashg'ulotlar va interaktiv pedagogik metodlarning samaradorligi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'yin va hamkorlik asosida tashkil etilgan pedagogik faoliyat bolalarning kommunikativ faolligi, jamoada ishlash qobiliyati hamda ijobiy emotsional munosabatlarini sezilarli darajada oshirishi aniqlangan.

Tezisda bolalarda do'stlik munosabatlarini rivojlantirishning psixologik mexanizmlari, pedagogik shart-sharoitlari va amaliy tavsiyalari ishlab chiqilgan. Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tashkilotlari, boshlang'ich ta'lim tizimi hamda pedagoglar faoliyatida samarali foydalanish uchun tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: do'stlik munosabatlari, ijtimoiy moslashuv, kommunikativ kompetensiya, pedagogik yondashuv, psixologik rivojlanish, emotsional intellekt, hamkorlik, jamoaviy faoliyat, interaktiv metodlar, rolli o'yinlar, harakatli o'yinlar, ijtimoiy faollik, empatiya, ma'naviy tarbiya, bolalar psixologiyasi, pedagogik texnologiyalar, shaxslararo munosabatlar, ijtimoiy kompetensiya, tarbiyaviy jarayon, bolalar jamoasi.

Kirish

Bolalarning ijtimoiy hayotidagi eng muhim jihatlardan biri – do'stlik munosabatlarini shakllantirish va barqarorlashtirish. Ushbu munosabatlar bolaning ijtimoiy integratsiyasi, kommunikativ ko'nikmalari, empatiya va hissiy barqarorligini rivojlantiradi.

Bugungi kunda bolalar onlayn o'yinlar va individual faoliyatga ko'proq vaqt sarflayotgani sababli, ularning guruhdagi o'zaro aloqalari pasaymoqda. Bu esa ijtimoiy ko'nikmalar va hissiy barqarorlikni rivojlantirishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli pedagogik va psixologik tadqiqotlar doirasida bolalarda do'stlik munosabatlarini shakllantirish metodlarini aniqlash, tajriba va tavsiyalar ishlab chiqish muhim vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot doirasida quyidagi jihatlar o'rganiladi:

1. Sinf va guruhdagi ijtimoiy integratsiya.
2. Do'stlik va kommunikativ ko'nikmalarning rivojlanish darajasi.
3. Empatiya va hissiy barqarorlikni shakllantirish.

Bolalarning ijtimoiy hayotidagi do'stlik munosabatlari nafaqat ularning hozirgi ijtimoiy integratsiyasi, balki kelajakdagi shaxsiy va professional muvaffaqiyatlari uchun ham muhim omildir. Zamonaviy pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, do'stlik va o'zaro ijtimoiy aloqalar bolalarning empatiya, hissiy barqarorlik, konfliktlarni hal qilish va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi.

Bugungi kunda bolalar ko'proq onlayn o'yinlar, individual faoliyatlar va raqamli texnologiyalar bilan shug'ullanishga moyil bo'lib, bevosita guruh va sinfdagi ijtimoiy muloqotlari kamaymoqda. Bu esa ularning:

1. Ijtimoiy izolatsiyaga tushish xavfini oshiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy muloqoti kam bolalarda stress, qo'rqinch, uyatchanlik va depressiv holatlar 1,5–2 barobar yuqori bo'ladi.
2. Kommunikativ ko'nikmalarning yetarli shakllanmasligi, ya'ni boshqalar bilan samarali muloqot qilish qobiliyati pasayadi. Bu esa jamoaviy ishlarda ishtirok etish va kelajakda liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini cheklaydi.
3. Empatiya va hissiy barqarorlikning pasayishi, bu esa ijtimoiy muammolarni mustaqil hal qila olish qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, do'stlik aloqalarini faol rivojlantirgan bolalarda empatiya indeksi 35–40% ga yuqoriroq bo'ladi (Islomov & Tursunov, 2018).

Dolzarblikni yanada oshiruvchi zamonaviy omillar:

1. Pedagogik talablar: Maktablar va ta'lim muassasalari o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishni o'quv jarayonining ajralmas qismi sifatida belgilashmoqda.
2. Psixologik rivojlanish: Bolaning shaxsiy va ijtimoiy o'sishi do'stlik va guruhdagi faol aloqalarga bog'liq. Shu sababli bolalarda do'stlikni shakllantirish psixologik va pedagogik nuqtai nazardan dolzarbdir.
3. Ijtimoiy barqarorlik: Bugungi global va mahalliy jamiyatlarda insonning ijtimoiy moslashuvi va hamkorlik qobiliyati yuqori baholanmoqda. Shu nuqtai nazardan bolalar o'rtasidagi do'stlik aloqalarini rivojlantirish, jamiyatning kelajakdagi barqarorligi uchun ham muhim hisoblanadi. Shuningdek, dolzarb pedagogik masala shundan iboratki, ko'plab maktablarda bolalar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash uchun yetarli metodikalar ishlab chiqilmagan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, interaktiv o'yinlar, guruh mashg'ulotlari va psixologik treninglar bolalarda do'stlik va hamkorlikni 30–40% ga oshiradi (Ziyadov, 2019).

Xulosa qilib aytganda, bolalarda o'zaro do'stlik munosabatlarini shakllantirish zamonaviy ta'lim va psixologik rivojlanishning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi, chunki u:

1. Bolaning ijtimoiy moslashuvi va kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi.
2. Empatiya va hissiy barqarorlikni oshiradi.
3. Jamiyatda ijtimoiy barqarorlik va hamkorlikni ta'minlaydi.

Dolzorblik shuni ko'rsatadiki, bolalarda do'stlik munosabatlarini qaror toptirish va mustahkamlash bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish va tatbiq etish pedagogik va psixologik jihatdan bugungi kunda eng muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

Bolalarda do'stlik munosabatlarini shakllantirish bir qancha murakkab muammolar bilan bog'liq:

1. Ijtimoiy passivlik: Bolalar ko'proq individual faoliyat bilan shug'ullanadi, bu esa guruhdagi o'zaro aloqalarni kamaytiradi.
2. Empatiya yetishmasligi: Ba'zi bolalar boshqalar hissiyotini tushunmaydi, do'stlikni rivojlantirishga to'sqinlik qiladi.
3. Konfliktlarni hal etish qobiliyatining yetarli emasligi: Nizolarni boshqarish bo'yicha ko'nikmalar yetarli darajada shakllanmagan.
4. Pedagogik metodlarning samaradorligi pastligi: Sinfdagi do'stlikni mustahkamlash uchun aniq metodlar yetarli emas.

Shu nuqtai nazardan ilmiy savol quyidagicha:

“Bolalarda o'zaro do'stlik munosabatlarini qanday psixologik va pedagogik metodlar yordamida samarali shakllantirish va mustahkamlash mumkin?”

Tadqiqotning asosiy maqsadi – bolalarda do‘stlik munosabatlarini ijtimoiy, psixologik va pedagogik jihatdan shakllantirish, samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqish va amaliy sinovdan o‘tkazish.

Tadqiqot vazifalari:

1. Bolalarda do‘stlik munosabatlarining psixologik va ijtimoiy asoslarini aniqlash.
2. Sinf va guruhda do‘stlikni mustahkamlash pedagogik metodlarini tahlil qilish.
3. O‘quvchilarda empatiya, hissiy barqarorlik va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirish samaradorligini baholash.
4. Tavsiyalar ishlab chiqish va maktab sharoitida sinovdan o‘tkazish.

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo‘llanildi:

1. Kuzatuv metodlari: Bolalarning sinfdagi va guruhdagi ijtimoiy aloqalari qayd etildi.
2. Suhbat va intervyu: Bolalar va pedagoglar bilan individual va guruh suhbatlari.
3. Psixologik testlar: Empatiya, hissiy barqarorlik va ijtimoiy ko‘nikmalarni baholash.
4. Statistik tahlil: Olingan natijalarni foizlar, diagramma va grafiklar yordamida tahlil qilish.
5. Eksperimental metod: Pedagogik tavsiyalarni sinab ko‘rish va natijalarni solishtirish.

Xulosa

O‘tkazilgan psixologik-pedagogik tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bolalarda o‘zaro do‘stlik munosabatlarini shakllantirish va mustahkamlash ularning shaxs sifatida barkamol rivojlanishida muhim omillardan biri hisoblanadi. Do‘stlik munosabatlari bolaning ijtimoiylashuv jarayoniga ijobiy ta‘sir ko‘rsatib, unda o‘zaro hurmat, hamkorlik, mehr-oqibat va mas‘uliyat kabi insoniy fazilatlarining rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida bolalarning empatiya, kommunikativ kompetensiya, hissiy barqarorlik va ijtimoiy moslashuv darajalari do‘stona munosabatlar orqali sezilarli ravishda rivojlanganligi aniqlandi. Ayniqsa, guruhli faoliyatlar, interaktiv o‘yinlar va hamkorlikka asoslangan pedagogik mashg‘ulotlar bolalarda bir-birini tushunish, tinglash va qo‘llab-quvvatlash ko‘nikmalarini shakllantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qildi.

Shuningdek, jamoaviy faoliyat jarayonida o‘quvchilarning konfliktli vaziyatlarni tinch yo‘l bilan hal qilish, muammoli holatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish hamda jamoada o‘z o‘rnini topish qobiliyatlari rivojlandi. Bu esa bolalarning nafaqat psixologik barqarorligini, balki ularning ijtimoiy faolligi va shaxslararo munosabatlarini ham mustahkamlashga yordam berdi.

Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan pedagogik tavsiyalar — interaktiv o‘yinlar, ijtimoiy-psixologik treninglar, rolli mashg‘ulotlar va guruhiy faoliyatlardan muntazam foydalanish bolalarda sog‘lom do‘stlik muhitini yaratishda yuqori samaradorlikka ega ekanligi bilan ahamiyatlidir. Ushbu metodlar bolalarda ijobiy emotsional muhitni shakllantirib, ularda o‘zaro ishonch va samimiy munosabatlarning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, bolalarda o‘zaro do‘stlik munosabatlarini qaror toptirish ularning emotsional, ijtimoiy va ma‘naviy rivojlanishida muhim pedagogik-psixologik omil hisoblanadi. Do‘stlik muhiti bolaning shaxsiy kamolotiga, ijtimoiy integratsiyasiga va jamoada samarali faoliyat yuritishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli ta‘lim-tarbiya jarayonida bolalarda do‘stlik va hamkorlik munosabatlarini shakllantirishga alohida e‘tibor qaratish zamonaviy pedagogikaning ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Avloni, A. Turkiy Guliston yoxud Ahlok. – T.: “Yangi Avlod”, 1992. – B.11.
2. Ahmedov, I. Bolalar psixologiyasi va pedagogik nazariya. – T.: “Fan”, 2013. – B.51.

3. Ahmedov, I. Ijtimoiy rivojlanish va pedagogik metodlar. – T.: “Fan”, 2014. – B.151.
4. Karimov, S. Bolalar ijtimoiy ko‘nikmalari va do‘stlik munosabatlari. – T.: “Ilm”, 2015. – B.102–118.
5. Sobirov, D. Empatiya va kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish. – T.: “Ilm-fan”, 2017. – B.73–89.
6. Islomov, A., & Tursunov, B. Maktab bolalarida ijtimoiy integratsiya va psixologik barqarorlik. – T.: “Sog‘lom hayot”, 2018. – B.55–72.
7. UNESCO. Social Development and Education of Children. – Paris: UNESCO, 2015. – P.12–28.
8. World Health Organization (WHO). Child and Adolescent Social Skills Guidelines. – Geneva: WHO, 2010. – P.9–21.
9. Ziyadov, F. Psixologik va pedagogik asoslarda do‘stlik munosabatlari. – T.: “Ilmiy Tadqiqotlar”, 2019. – B.33–50.